

AUDIOWANDELING
PHILIPS MERCURIUS
TERREIN

HET LOT VAN PHILIPS

'Dit stukje geschiedenis moet worden doorgegeven aan volgende generaties'

STADSKANAAL - Waar het Philipsterrein eens een bruisend mierennest was, ligt het terrein er nu verslagen bij. Toch waait er een nieuwe wind, mede dankzij de realisatie van het Philips Museum, dat eind dit jaar haar deuren zal openen in een van de gebouwen van Makeport Mercurius. Het wordt een plek waar herinneringen, toekomst en passie voor techniek samenkomen.

Wie het terrein betreedt kan zich er nu amper iets bij voorstellen. Ingegooide ruiten, kniehoog gras en gesloopte ruimtes vol met rommel. Theatremakers Lourens van den Akker en Sijas de Groot weten met hun audiowandeling het nu nog verlaten terrein echter te transformeren tot een unieke ervaring. Aan de hand van anekdotes die door oud-medewerkers verteld worden, creëerden ze een audiowandeling over het Philips terrein. De wandeling is onderdeel van het nieuw te realiseren Philips museum en is onder de vlag van project Common Grand (Grand Theatre) tot stand gekomen. De wandeling is een samenwerking tussen Makeport Mercurius, Museum Philips Stadskanaal, stichting Tussenland en audio engineer Koen Kaptijn. Terwijl je de route loopt, reis je terug in de tijd dankzij de verhalen van onder andere Henk Diepenbroek, Bennie Wiekens en Ed Donga.

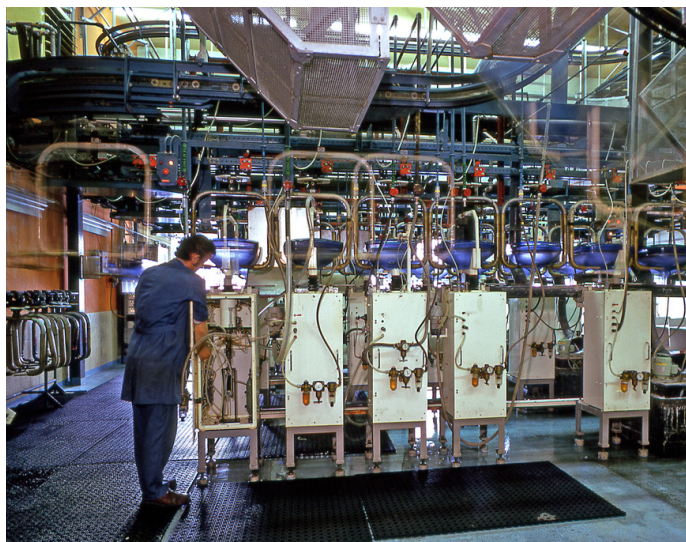
GESCHIEDENIS IN VOGELVLUCHT

In 1955 opent Philips met een tiental medewerkers een vestiging in Stadskanaal. Het bedrijf komt echter pas naar Stadskanaal nadat het gemeentebestuur heeft toegezegd om een schouwburg, een vliegstrip, woningen, de MTS en een ziekenhuis te bouwen. En dat gebeurt. Philips neemt haar plaats in. In 1956 start het bedrijf met de productie van halfgeleiders, en in 1959 van beeldbuizen. In de jaren zeventig werken er op het Philipsterrein inmiddels ruim 3000 mensen. In 1979 sluit als eerste de beeldbuisfabriek: Philips stopt volledig met de productie. In 1991-2000 wordt er door een onderzoeksteam van Philips nog een poging ondernomen om het bedrijf nieuw leven in te blazen. Toch besluit Philips om de productie in Stadskanaal definitief te stoppen. Het voormalige Philipsterrein draagt tegenwoordig de naam 'Mercuriusterrein'. Deze naam is gebaseerd op een wandmozaïek dat is ontworpen door kunstenaar Johan Dijkstra.

MACHINEKAMER HENK

Henk Diepenbroek verhuist op driejarige leeftijd met zijn ouders naar Stadskanaal. Hij heeft al jong interesse in techniek en komt uiteindelijk bij de opleidingsafdeling van Philips terecht. 'Dat heette toen nog het JNO, wat stond voor 'Jongens Nijverheids Opleiding'(red.), vertelt hij. Diepenbroek begint in de halfgeleidersfabriek als onderhoudsmonteur. 'Op den duur werd daar een nieuwe laufpers geleverd. Ik had toevallig de vorige pers nog meegemaakt.' Zijn huidige baas krijgt de gloednieuwe pers echter niet aan de praat. 'Ik vroeg toen aan hem: mag ik het eens proberen? Ik kende echter geen woord Engels en alle meegeleverde instructies bleken in het Engels te zijn. Ik ben gaan lezen en deed alsof ik het snapte.' Wat zijn baas niet weet is dat Diepenbroek vanuit zijn ervaringen met de vorige pers ongeveer weet hoe hij het ding aan de praat kan krijgen. 'Dat lukte. Mijn baas stond mij met grote ogen aan te kijken. Voortaan was ik verantwoordelijk voor elke nieuwe pers.' Dat zorgde al snel voor een probleem. 'Ook deze pers werd vervangen door een meer moderne pers. De man die hem aan ons leverde zou uitleg geven, maar hij sprak enkel Engels. Mijn baas stuurde mij uiteraard naar de beste man toe. Na afloop vroeg mijn baas aan mij, en, heb je het voor elkaar? Nee, zei ik, die man sprak alleen Engels en ik spreek geen woord Engels!'

Een week later krijgt Diepenbroek een overplaatsing naar de beeldbuisfabriek. 'Daar zag ik tegen op, de beeldbuisfabriek stond bekend als een plek waar je terecht kon als je niets anders kon. Ik ben daar begonnen als onderhoudsmonteur en uiteindelijk als machinist geëindigd. Dat was schitterend werk.' Uiteindelijk heeft Henk zo'n 38 jaar bij Philips gewerkt. 'Op den duur waren er steeds minder machinisten nodig, omdat alles bestuurd kon worden vanuit de centrale kamer. We begonnen met dertien man en uiteindelijk waren er nog maar drie machinisten over.'

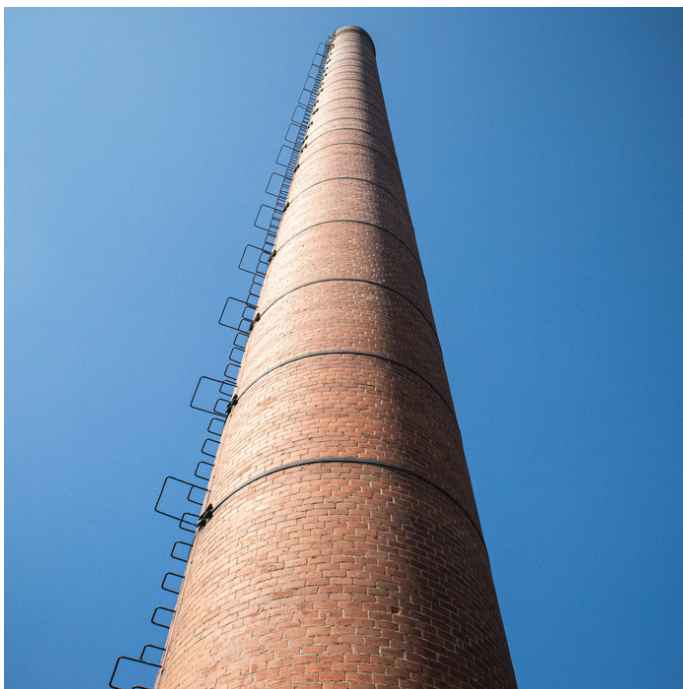

De komst en vertrek van Philips hebben veel indruk op me gemaakt, we hebben een goeie tijd met elkaar gehad. Het terrein zag je door de jaren heen veranderen: er kwamen gebouwen bij, en gebouw AO, het mooiste gebouw, is nog in brand gevlogen. Alleen gebouwen S, D, en E staan er nog.' Een van zijn mooiste herinneringen is een nachtdienst tijdens oud en nieuw. 'De portier en ik zijn toen naar het dak van het gebouw gegaan en werkelijk waar: ik heb nog nooit zulk mooi vuurwerk gezien.'

DE MAN VAN DE FINANCIËN

Bennie Wiekens was verantwoordelijk voor de financiën. Hij werkt in totaal zo'n 28 jaar bij Philips, waarvan 3 jaar bij Philips in Winschoten. 'Ik ben op mijn 21ste begonnen. Ik heb stage gelopen bij Philips, op de vliering van mijn zolder vond ik nog een stageverslag uit 1976. Ik voelde al jong dat ik deze richting op moest.' Wiekens solliciteert na zijn stage op een functie bij de projectadministratie en wordt aangenomen. 'Ik ben ooit op de administratieafdeling van de beeldbuizen begonnen. Eerst werden er nog veel kleurenbuizen geproduceerd. Toen de productie hiervan stopte, ging het maken van zwart-wit beeldbuizen echter nog een tijdje door. De zwart-wit beeldbuizen werden namelijk nog verkocht in bepaalde landen, de productie ervan kostte minder geld.'

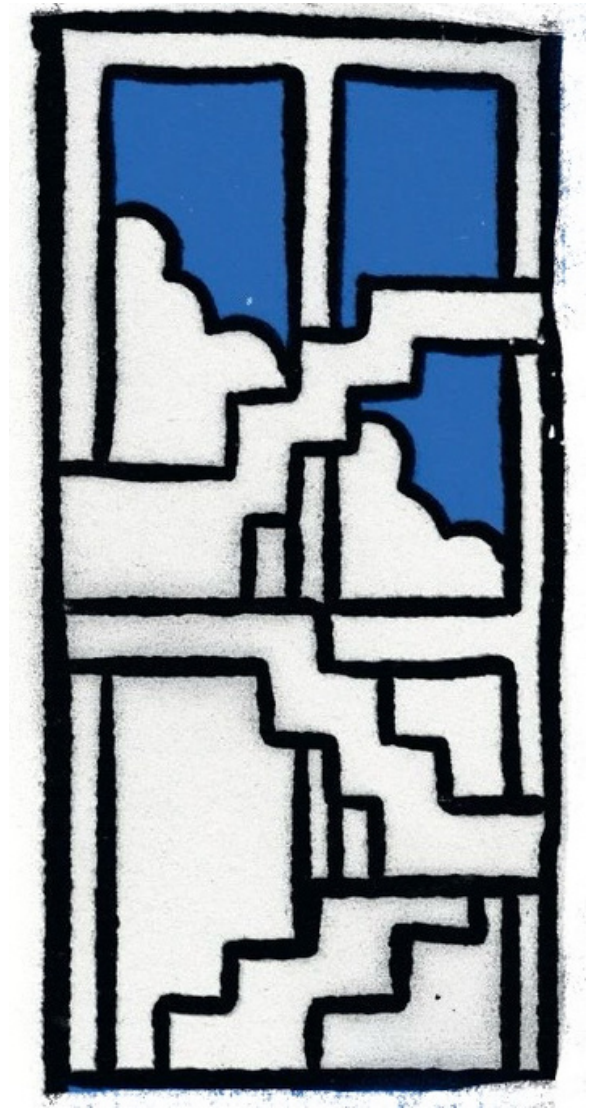
Wiekens weet na al die jaren nog alle afdelingsnummers uit zijn hoofd. Dat heeft mede te maken met het precieze werk dat hij verricht. 'Het werk op de projectadministratie was een precies klusje. Als Philips wilde investeren in een ontwikkeling, bijvoorbeeld een machine, werd de machine gevolgd totdat hij geleverd en geactiveerd was. Boven een bepaald bedrag moest zo'n investering echter via Eindhoven aangevraagd worden. De administratie werd heel gedetailleerd vastgelegd.' Alle documenten gingen vervolgens naar een centrale plek, waar de informatie op ponskaarten terechtkwam. Deze werden uitgelezen en die gegevens kwamen weer terug naar de afdeling. 'Hierdoor konden we exact zien waar het goed en fout ging. En dat is nuttig, anders kun je niet concurreren.' Wiekens vertelt ook over de ideeënbusen die zich overal bevonden. 'Hele slimme ideeën zijn soms heel simpel en komen juist van mensen op de werkvloer. Het leverde ons soms enorme besparingen op.' Philips beloonde mensen bovendien voor hun goede ideeën, medewerkers kregen tussen de 50 tot 10.000 gulden wanneer ze het beste idee bleken te hebben aangeleverd. Een voorbeeld hiervan is iemand die met het idee kwam om de kleuren die werden weggespoeld weer op te vangen en te hergebruiken. 'Dat zit zo: voor de productie van beeldbuizen heb je kleuren nodig. De groene en blauwe kleuren waren het goedkoopst, de rode kleuren waren het duurst. Deze kleuren werden drooggestookt in het productieproces en vervolgens weggespoeld. 'Iemand zei toen: waarom vangen we die kleuren niet op? Met die geldelijke beloning stimuleerde het bedrijf mensen ook om hun werk leuk te blijven vinden en probeerde betrokkenheid te creëren.'

DE BRAND OP TWEEDE KERSTDAG

Volgens bronnen zou gebouw AO in 2006 wellicht verkocht worden, maar dat kon vanwege een brand niet doorgaan. Wiekens vertelt: 'In gebouw AO werden halfgeleiders gemaakt. Deze afdeling zou verplaatst worden naar China, dat bleek kostentechnisch voordeliger. De afdeling stond alleen stil met kerst. Alles werd dan uitgezet. Op tweede kerstdag werd er in de avond weer opgestart, zodat er de volgende dag direct weer met de productie kon worden gestart. Wat bleek? Iemand is vergeten om het knopje van het verwarmingselement uit te zetten. Het was enorm heet in het gebouw geworden. Op den duur kreeg de bewaker 's nachts een melding van de brand. Door zuurstofgebrek is de brand vanzelf uitgegaan. Er waren veel machines kapot maar er kon ook nog veel worden gered.' Om machines te kunnen redden wordt er een stalen bok in het gebouw gereden. 'Toen bijna alles eruit was wilden ze het dak gaan frezen. Daar is het misgegaan, er was nog alcohol van het productieproces aanwezig en de vonken van de slijptol hebben het vuur via de alcohol weer aangewakkerd. Het vuur is toen in de luchtkanalen terechtgekomen. In no time was het gebouw volledig weg.'

Tegenwoordig bevindt zich een coöperatie van 10 bedrijven op het terrein. Daar is Wiekens blij om. 'Ik hoop dat het ze lukt om er nieuw leven in te blazen: het zou geweldig zijn als er een nieuwe betekenis aan het terrein wordt gegeven.'

DE KENNISMAN

Ed Donga is voorzitter van de stichting achter het Philips Museum en werkte jarenlang bij Philips. 'Ik kom uit een echt Philipsgezin. Mijn vader, zus en broer werkten er ook. Ik was development engineer. Dat betekent dat ik nieuwe productie-toepassingen ontwikkelde. We werkten in rijen van links naar rechts en in al die rijen stonden machines waar mensen aan stonden te werken. De sfeer was altijd goed. Er werd personeel met en zonder opleiding aangenomen, in de jaren 60 zochten ze namelijk ontzettend veel personeel. Ook moeders kwamen met hun dochters langs om te vragen of er werk voor hun 14-jarige dochters was. Uiteraard was dat er, je mocht in die tijd al op 15-jarige leeftijd aan het werk en je kon bij Philips goed verdienen.'

De dames konden binnen Philips licht montagewerk of bijvoorbeeld administratief werk verrichten. Er waren meisjesgroepen verspreid over verschillende afdelingen. In totaal werden er zo'n 50 miljoen halfgeleiders in een week gemaakt en de totale productiecapaciteit kwam neer op ongeveer een miljard per jaar. 'En dan waren we nog maar een kleine wereldspeler. De diodes gingen de hele wereld over', vertelt Donga.

Er was tevens een afdeling waar uitsluitend meisjes werkten, weet Donga te vertellen. 'Dat was op de afdeling kanonmontage. Hier werden elektronenkanonnen geproduceerd voor de beeldbuizen. Als kerel moest je enigszins voorzichtig zijn op die afdeling', vertelt hij. 'De meisjes durfden echt alles te zeggen en wisten de mannen die er zo nu en dan moesten zijn om een opdracht uit te voeren, regelmatig het schaamrood op de kaken te jagen', lacht hij.

Donga is blij dat het museum in een van de gebouwen van Makeport een nieuw onderkomen heeft gevonden. 'Vroeger zaten in dat gebouw onder meer de directie, de administratie en de kantine. Het is bijzonder dat er een nieuwe betekenis aan wordt gegeven.' Ook het trappenhuis met het mozaïek en de pijp zijn onderdeel van de audiowandeling en het museum. 'Ik ben blij dat we de sloop hebben kunnen voorkomen. Ik heb zelf een tijdlang dagelijks door dat trappenhuis gesjouwd. Het is mijn favoriete plek. Ik heb dat kunstwerk altijd zo mooi gevonden. Wist je dat de bloemen en de sterren in het kunstwerk staan voor het dag en nacht werken bij Philips?' Ook de pijp blijkt uniek. De meeste pijpen zijn door de jaren heen tegen de vlakte gegaan. Fier steekt deze pijp af tegen de rijen zonnepanelen. 'Er zijn nog maar twee van deze pijpen in Nederland, dat heeft te maken met de kleur van de stenen en de vorm. Er worden steeds drie rijen stenen van een kleur gebruikt en vervolgens drie rijen van een andere kleur.'

Het beeld van die pijp tussen de zonnepanelen, oud en nieuw naast elkaar, is een prachtige afspiegeling van wat eens was en wat nu is. De nieuwe betekenis van dit terrein is in volle aantocht.

Deze publicatie is onderdeel van *Mercurious*, een project van Museum Philips Stadskanaal. Het project kwam tot stand in samenwerking met Common Grand, het 10-jarige programma van Grand Theatre Groningen dat stad en ommeland met elkaar verbindt.

Tekst: Laura van Meijeren. Op basis van gesprekken gevoerd door Stichting Tussenland, Lourens van den Akker en Sijas de Groot. Met dank aan Henk Diepenbroek, Bennie Wiekens en Ed Donga voor hun verhalen. Poster: Anne Caesar. Opmaak: Nouschka van der Meij.

De audiowandeling is gerealiseerd met steun van: Grand Theatre Groningen, Loket Leefbaarheid Groningen, Makeport Mercurius, Museum Philips Stadskanaal, Prins Bernhard Cultuurfonds Groningen, Provincie Groningen, Stichting Tussenland.